

Univerzitetska misao - časopis za nauku, kulturu i umjetnost [ISSN: 1451-3870]

Vol. 18, str. 1-14, 2019 god., web lokacija gde se nalazi rad: <http://um.uninp.edu.rs>

Tematska oblast u koju se svrstava rad: Društvene i humanističke nauke / podoblast: Pedagogija

Datum prijema rada: 14.05.2018.

Datum prihvatanja rada: 25.04.2019.

doi: 10.5937/univmis1918001B

Originalan naučni rad

PRIMENA INTERAKTIVNOG UČENJA KAO PERSPEKTIVA SAVREMENE NASTAVE

Ahmed Bihorac

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru, Republika Srbija
ahmed.bihorac@uninp.edu.rs

Kemal Džemić

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru, Republika Srbija
kemal.dzemic@uninp.edu.rs

Hivzo Gološ

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru, Republika Srbija
hivzo.golos@uninp.edu.rs

Abstract

Savremeno obrazovanje iziskuje inovativne pristupe u nastavi, što interaktivnoj nastavi daje poseban značaj u cilju postizanja efektivnijih pedagoških rezultata. Takva interaktivna nastava se zasniva na interpersonalnom kooperativnom odnosu učenika na času. Njome se prevazilaze mnoge slabosti tradicionalne nastave. U radu smo analizirali obeležja tradicionalne škole, aktivne škole, ciljeve aktivne škole, formiranje grupa, konstituisanje grupa, valorizaciju rada učenika u grupi i prezentovali praktične primere organizacije časa primenom ove nastave. Takođe smo analizirali didaktičko-metodička obeležja i vrednosti interaktivne egzemplarne nastave. Proučavali smo mogućnosti primene savremenog modela nastave gramatike i pravopisa. Dali smo praktične primere obrade interaktivne egzemplarne nastave gramatike i pravopisa u V razredu osnovne škole.

Ključne reči: interaktivna nastava, kooperativna nastava, učenje putem primera, efikasnost interaktivne egzemplarne nastave gramatike i pravopisa, izvođenje interaktivne nastave, modeli interaktivnog egzemplarnog učenja.

APPLICATION OF INTERACTIVE LEARNING AS A PERSPECTIVE OF MODERN TEACHING

Apstrakt

Modern education requires innovative approaches in teaching, which gives interactive teaching a special importance in order to achieve more effective pedagogical results. Such interactive teaching is based on the interpersonal cooperative attitude of students over time. It is overcome by many weaknesses in traditional teaching. In this paper, we analyzed the features of the traditional school, the active school, the goals of the active school, the formation of groups, the constitution of groups, the valorisation of students' work in the group, and presented practical examples of the organization of time using this teaching. We also analyzed didactic-methodical characteristics and values of interactive exemplary teaching. We studied the possibilities of applying the modern model of grammar and spelling. We have given practical examples of the processing of interactive exemplary teaching grammar and spelling in the V grade of elementary school.

Key words: interactive teaching, cooperative teaching, case-based learning, the effectiveness of interactive exemplary teaching grammar and spelling, the application and implementation of interactive classes, models of interactive exemplary learning.

UVODNE NAPOMENE

Savremeni svet, podložan intenzivnim promenama, oseća potrebu, ne samo prema novim kvalitetima znanja, već i prema promenama njegove strukture. Obrazovanju, njegovoj primeni, kao i dosadašnjoj nastavi, su neophodne inovacije u duhu savremenog učenika, koje će pratiti njegova interesovanja i pružiti mu ono što svi želimo, savremenu školu, po svim visokim standardima.

Današnja škola, poput mirne, relativno zatvorene oaze znanja, mora da preraste u otvorenu istraživačku stanicu, primamljivu mladima, u kojoj će dobiti prostor za inoviranje znanja. Dakle, jedna laboratorija u kojoj se stalno eksperimentiše, stvara inovira i otkriva. Ovakve inovacije su uslov da savremena škola prati društvenu i tehnološku stvarnost koje se svakodnevno menjaju. Tako da: „Cilj koji valja u nastavi ostvariti i na koji je usmerena ukupna metodička teorija i praksa, a koja podrazumeva valjan intelektualni, etički i estetički razvoj učeničke ličnosti, ima svoje pedagoške, psihološke, etičke i sociološke aspekte“ (Ilić 1998:20).

Uvođenje inovacija u savremenu školu je reakcija na tradicionalno izvođenje nastave, koje predstavlja jednosmernu komunikaciju između učenika i nastavnika, u kojoj dominira ex katedra. Takva nastava nije zanimljiva boljim učenicima, a nedovoljno je jasna i zanimljiva slabijima. Ona guši stvaralačke mogućnosti učenika, ne dozvoljava im da se razmahnu, da budu aktivni učesnici koji uče otkrivanjem, već stvara učenike objekte. Poseban problem u takvoj klasičnoj nastavi je nedovoljna interakcija učenika i nastavnika, kao i učenika međusobno.

U stvari, najbolja postaje ona škola koja najmanje liči na tradicionalnu. Svedoci smo sužavanja prostora koji je imala škola u prenošenju znanja. Zahvaljujući modernoj tehnologiji veći deo posla, koji je obavljao nastavnik, preuzimaju savremena sredstva za prezentovanje informacija, što omogućava interakciju sa

bazama bogatim raznovrsnim informacijama koje se nalaze veoma daleko od njihove učionice ili radne sobe.

1. SAVREMENA ŠKOLA

1.1. Razlike između tradicionalne i savremene škole

Škola je tokom svoje evolucije prošla dug put, ali su skoro svi društveni režimi bili, više ili manje, zadovoljni ostvarivanjem funkcije škole. Istorijski posmatrano, škola je pretrpela brojne reforme u cilju prevazilaženja nesklada između društvenih ciljeva i školske prakse.

U našoj zemlji je tek u drugoj polovini XX veka uspostavljen jedinstven školski sistem. Razvijanjem nauke, tehnike, tehnologije i društvenih odnosa došlo je do transformacije tradicionalne u savremenu školu. Modeli savremene škole su brojni i različiti u svim zemljama. U SAD je praksa bez prisile i neuspeha. U takvoj savremenoj školi upravljanje školom je potražnjom a u tradicionalnoj je upravljanje prinudom. U savremenoj školi učenik bira školu, program, nastavnike prema svojim afinitetima a u tradicionalnoj je nametnut model školovanja koji nije po meri svih učenika. Način finansiranja, koji je različit, uslovljava sistem organizacije rada. U našim školama država preko finansiranja utiče na organizaciju nastave svojim propisima, dok su savremene samostalnije. Učenik sam bira program u savremenoj školi, za razliku od tradicionalne, u kojoj je program isti za sve. Savremena škola je radionica u kojoj je upravljanje voditeljsko a tradicionalna je škola prisile sa naređivačkim i autokratskim upravljanjem. U savremenim školama nema neuspeha, dok je u tradicionalnoj veliki broj đaka koji nisu uspeli.

Pored objektivnih razlika postoje i subjektivne razlike među nastavnicima u savremenoj i tradicionalnoj školi. U savremenoj školi nastavnik ne tera učenike da rade. On ih usmerava i savetuje. Stvara od njih naučnike, mislioce, ravnopravne saradnike u nastavi. Povlačeći se pred njima usmerava njihov rad, dajući im prostor da, pod njegovim budnim nadzorom, samostalno dolaze do novih trajnijih znanja.

Savremeni nastavnik voli svoj predmet i svoje učenike. Pohađa stručne seminare, kojih je, na žalost, sve manje jer lokalne samouprave ne ulažu sredstva za edukaciju nastavnika, težeći da prati inovacije u nastavi. Da bi nam nastava bila savremena neophodne su brojne inovacije nastavnih planova i programa, koji su zastareli, prevaziđeni i preopširni. U našoj školi se izvodi nastava kao i pre pola veka. Osim retkih nastavnika entuzijasta, koji se uporno usavršavaju i prate tokove savremene nastave, većina se zadovoljava ranije stečenim znanjima, koja ne prate aktuelne tendencije u društvu i nastavi. Nestalo je profesora entuzijasta koji su bili zaljubljenici u svoj poziv. Uglavnom smo postali oni koji nose dnevnik i ništa drugo.

Šta se desilo sa profesorima koji su se studiozno pripremali za svaki čas dajući istraživačke zadatke svojim učenicima kroz uputstva i saradničke imperitive? Nedostaje metodičko uputstvo za rad u učionici. Na nastavničkim fakultetima, studenti, uglavnom, slušaju profesore koji ispredaju gradivo predviđeno za taj čas i odlaze. Nema nikakve interakcije. Nema pitanja. Praktična nastava je svedena na puko i nestručno otaljanje. Kako će onda profesor početnik, nakon takvog školovanja, da

se snađe u školi gde ga niko neće dočekati toplom dobrodošlicom i objasniti mu šta je to operativni plan rada nastavnika i kako se piše—? O nekim savremenim metodama rada može samo da sanja. Mislimo da savremena nastava podrazumeva stručne nastavnike, metodički obučene, koji na učenike gledaju kao na aktivne učesnike, saradnike u izvođenju nastave. Nastavnik je onaj koji motiviše, upućuje, prati i koriguje rad svojih učenika.

U našoj školi je program isti za sve. On je preobiman, za razliku od programa u drugim zemljama sveta, gde je to na drugi način rešeno. U Japanu se posvećuje pažnja praktičnim znanjima. U Rusiji je sistem obrazovanja sličan našem, a u Kini je izražena podela na zanatska i opšteobrazovna znanja. Imajući u vidu da se tradicionalna škola stvarala i razvijala nekoliko vekova, napuštanje takvog koncepta bi izazvalo veliki problem. Da bi se od tradicionalne prešlo u savremenu školu moraju se kritički analizirati osnovne postavke i tradicionalne i savremene škole. Pedagoška teorija i praksa u razvijenim zapadnim zemljama pokazuje da postoje brojni modeli savremene škole.

Oduvek je bilo lakše reći šta treba uraditi nego kako to izvesti. Reforme su uvek bile neophodne, nekada uspešne, nekada ne. Reformom valja obuhvatiti obrazovanje kroz uvođenje interaktivnog učenja i interaktivne nastave, što podrazumeva reformu i inoviranje, ne samo nastavnih planova i programa, već pre svega, edukaciju nastavnog kadra radi uvođenja interaktivne nastave u naše škole.

2. INTERAKTIVNO UČENJE - ŠTA JE TO?

Govoreći o savremenoj nastavi nailazimo na pojmove „interaktivan“, „interaktivno učenje“, pa uočavamo da mnogima to još nije u potpunosti jasno, budući da ovakva metoda učenja i podučavanja, iako u skladu sa erom digitalizacije u kojoj živimo, nije još uvek zaživela kod nas. Sugestije mnogih inostranih stručnjaka je da se napusti dosadašnja tradicionalna metoda (učitelj predaje – učenik sluša) i okrenemo se novim metodama koje će pomoći učenicima da se suoče s izazovima u budućnosti. Naravno, kod nas još ne postoji interesovanje kod prosvetnih radnika kad je u pitanju upotreba modernih tehnologija (pametne table, interaktivni projektori) u nastavi jer je očigledno lakše koristiti tehnologiju 19. veka. Tipičan primer je taj da nisu zaživeli elektronski dnevnik u našim školama, a pominju se od 2009. godine¹.

Interaktivno učenje u problemskoj nastavi predstavlja pedagošku inovaciju, osmišljenu, eksperimentalno proveravanu i praktično primenjivanu, tek krajem veka. Ovaj oblik učenja u problemskoj nastavi sadrži više nivoa. Organizacija, realizacija i vrednovanje ove nastave ostvaruje se primenom posebnog sistema pedagoških načela, kroz efikasnost edukativnih radionica.² Time se grupi I grupnom radu u nastavi u kojoj se uči putem rešavanja

¹ Autor rada je kao direktor OŠ „Stefan Nemanja“ u Novom Pazaru, zahvaljujući kreditu Svetske banke, organizovao dva puta besplatno pohađanje početnog kursa informatike u cilju osposobljavanja svojih kolega za vođenje elektronskog dnevnika.

² Navedeno prema: Branković 1999: 109.

problema, može omogućiti ostvarivanje brojnih ciljeva, teško ostvarljivih u drugim oblicima učenja.

Interaktivno učenje predstavlja samo jedan od oblika usvajanja znanja u školi. Kroz prizmu teorije problemske nastave, uočavamo određene terminološke nejasnoće, ali i nedovoljno definisane osnovne komponente problemske nastave. Kako navodi Radovan Teodosić u *Problemskoj nastavi*, neki predstavnici geštaltističke psihologije (Maks Ferthajmer), proces rešavanja problema definišu kao dinamičku situaciju, tačnije kao kretanje od „nejasne relacije, ka jasno prozirnoj” (Teodosić 1970: 261).

Suštinu problemske nastave čini to da nastavnik ne saopštava konačne naučne rezultate i zaključke kao nešto savršeno i trajno usvojeno a da njegovi učenici ne znaju na osnovu čega se došlo do njih, već ih uvodi u postupak dobijanja rezultata, pokazujući puteve kojima se došlo do tih rezultata. Na taj način smo izrazili suštinu interaktivnog učenja kroz međuzavisnost subjekata i njihovog zajedničkog učenja. Istakli smo ranije da je interaktivno učenje zasnovano na kooperativnim odnosima između subjekata koji uče. Na osnovu tih zaključaka jedan broj pedagoga ovakav način učenja i sticanja znanja smatraju kooperativnim interaktivnim načinom učenja. U procesu učenja ta se sposobnost manifestuje kroz spremnost za saradnju sa drugima, kroz uspostavljanje ravnopravnih partnerskih odnosa sa drugima, uz izgrađivanje poverenja i tolerancije sa ostalim članovima tima. Ova se sposobnost razvija vežbanjem. Takvo operativno – interaktivno učenje u problemskoj nastavi je izvodljivo u svim oblicima nastavnog rada (frontalnom, grupnom, radu u parovima, individualnom) uz različite pedagoške efekte.

Tretirajući pojam interakcije kao aktivnost koja se odvija između dve ili više osoba, možemo je ostvariti na relaciji nastavnik – učenik. Na taj način se mobilizuju obe zainteresovane strane za ostvarivanje ciljeva i zadataka nastave, jer se ona može ostvariti samo uz aktivno učešće obe zainteresovane strane. Kroz interaktivno učenje se stvaraju mogućnosti za brojne korekcije u razmišljanju i ponašanju. Zatim se može uticati na sticanje samopouzdanja i samouverenosti kod učenika. Važno je uporedo sa interaktivnim učenjem razvijati i interaktivnu nastavu koja je nezaobilazna u planiranju reforme školstva, što je problem razmatranja Vlade i resornog ministarstva prosvete.³ Ali imati interaktivnu nastavu u savremenoj školi podrazumeva upotrebu interaktivnih metoda sticanja znanja, što dovodi do suprotnosti naših želja, odnosno teorije i prakse. Imajući to u vidu možemo konstatovati da je interaktivno učenje socijalni proces u kome učenici preuzimaju vodeću ulogu, dajući podršku jedni drugima, usvajaju nove sadržaje. Primenom interaktivne metode učenja vrši se pozitivan uticaj na emocionalnu klimu, ali i povećanje

³ Trenutno je u toku zasedanje Skupštine Srbije koja razmatra usvajanje novih zakona o obrazovanju. Nadamo se da će se doneti zakoni koji će unaprediti uslove za reformu tradicionalne škole.

motivacije u skladu sa zahtevima savremenog društva, koja od učenika zahteva da su kreativniji, kritičniji i samostalniji kod izvršavanja svojih obaveza. Što znači da prestankom tradicionalne škole nastaju uslovi za neke inovacije, koje su kvalitetnije, prilagođene za 21. vek. To je interaktivna nastava koja dominira kod usvajanja sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom.

Kroz upotrebu ovih metoda preusmerena je aktivnost sa nastavnika na učenike, pomažući da učenici zajedno uče, rešavaju postavljene zadatke i vrednuju rad. Tako se interaktivnom nastavom postiže sledeće:

Učenik stiče znanja u toku časa. Razvija se povoljna emocionalna klima u odeljenju koja podiže nivo motivacije i utiče na razvoj saradnje među učenicima koji istovremeno uče i preuzimaju odgovornost za rad u grupi.

Učenike obučavamo za usaglašavanje stavova, razmenu ideja, obučavaju se za moderniju komunikaciju radi korišćenja medija i izvora znanja.

Interaktivna nastava traži nastavnika organizatora, inovatora, čija se aktivnost ogleda na času kroz usmeravanje učenika na uzajamnu saradnju. Ovu nastavu, pored oblika rada i nastavnih metoda, karakteriše postojanje sledećih modela rada:

Egzemplarna nastava, rad u paru u interaktivnoj nastavi, interaktivno učenje u stvaralačkoj nastavi, učenje putem otkrivanja, aktivna nastava... Pa, možemo konstatovati da su sve aktivnosti u interaktivnoj nastavi nedvosmisleno inicirane aktivnošću ostalih članova odeljenja, nastavnom tehnikom, nastavnim sadržajima ili uputstvima dobijenim od nastavnika.

U interaktivnoj nastavi savremeni nastavnik svojim učenicima treba da prenese znanje kvalitetnije od udžbenika ili nekog drugog medija, što će im omogućiti komunikaciju na pravi način i produbiti sadržaje.

U cilju ostvarivanja efikasne nastavne interakcije, neophodno je napuštanje određenih stereotipa tradicionalne nastave i razvijanje potrebe za kontinuiranim stručnim usavršavanjem. Da bi se nametnute obaveze, koje zahteva određena profesija, efikasno i produktivno ispunjavale, javlja se neophodnost kontinuiranog učenja, unapređivanja sticanja neophodnih novih znanja, kao potreba celoživotnog usavršavanja koje treba da traje tokom celog radnog veka, kao sastavni deo profesionalnog razvoja, karakterističnog za nastavnički poziv. Obrazovna reforma zahteva od nastavnika ažuriranje i osvežavanje prethodno stečenih pedagoških, psiholoških i didaktičko – metodičkih veština i znanja kao i što potpunije transformisanje svoje uloge u omogućavanju pripreme i izvođenja procesa nastave, ali i svoje uloge vaspitača. To je razlog više da se nastavnici uključe u različite modele i oblike profesionalnog i stručnog usavršavanja, o čemu je na početku rada bilo reči. Po različitim istraživanjima u svetu, a navešćemo primer Britanskog društva za audio – vizuelna istraživanja, verbalna i reproduktivna nastava su na najnižoj lestvici efikasnosti. To znači da se samo pojačanim samostalnim aktivnim

radom učenika može ostvariti efikasno sticanje znanja. A kada je u pitanju efikasnost tradicionalne nastave, koju je lako osporiti, vrlo je važno izneti njene ograničene domete. Rekli smo da tradicionalnu školu karakteriše unapred usvojen nastavni plan i program, nastava koja je prepoznatljiva po verbalnom prenošenju znanja uz upotrebu nastavnih sredstava ili bez njih, kao i kroz proveru usvojenih znanja na časovima. Motivisanje učenika je sprovedeno preko ocena, pohvala, kazni, nagrada...; u školi se na dete gleda samo kao na učenika. On je objekat, samo onaj koji treba da sa razumevanjem ponovi gradivo koje je njegov nastavnik ispredavao, i za to dobija ocenu, što je regulisano Pravilnikom o ocenjivanju za osnovnu i srednju školu. Savremena, aktivna škola tretira dete kao kompletnu ličnost, a ne samo kao učenika. Njene karakteristike su: nepostojanje celovitog, unapred usvojenog plana i programa, već su to različiti oblici orijentacionih planova i programa ili jedan obavezni obrazovni standard i varirajući, fleksibilni deo koji je uslovljen konkretnim uslovima nastave, zasnovan na interesovanjima dece na koja se nadovezuje njihovo učenje. Svako učenje se povezuje sa ranije stečenim znanjima i ličnim iskustvima dece, uz unutrašnju, ličnu motivaciju deteta. U savremenoj, interaktivnoj nastavi dominiraju sledeće metode aktivne nastave: praktična, radna, manuelne aktivnosti, ekspresivne aktivnosti (tipa crtanje, literarni sastavi...), laboratorijske vežbe, socijalne i terenske aktivnosti.

Aktivna škola ima za cilj individualni razvoj ličnosti svakog deteta. Nije joj cilj samo puko usvajanje određenog nastavnog programa. U takvoj školi se vrednuje zadovoljstvo dece organizovanim aktivnostima, meri napredovanje deteta u poređenju sa početnim stanjem znanja, kroz uočavanje motivisanosti za rad, aktivnost i prati se razvoj njegove ličnosti. Može se primeniti u nastavi svih predmeta u školi. Interaktivna nastava ima svoju primenu u nastavi srpskog, bosanskog ili nekog drugog jezika. Zahvaljujući njoj, uvođenje inovacija u vaspitno – obrazovni proces, tačnije u nastavu maternjeg jezika, jeste reakcija na tradicionalno školsko učenje. Neophodno je da nastavnici maternjeg jezika budu informatički pismeni, da unose nova, intenzivnija, racionalnija i efikasnija rešenja. Organizovati i izvoditi savremenu, inoviranu nastavu u nižim razredima OŠ je odgovoran i veoma složen zadatak, koji će omogućiti učenicima da otkriju i praktično primene svoja znanja i sopstvene kreativne i stvaralačke sposobnosti. U aktivnoj školi nastavnik pomoću interaktivnog učenja dobija zadatak da nastavni proces učini lakšim i bližim, interesantnijim i efikasnijim za same učenike koji su sada aktivni učesnici u ovom procesu. Naravno, to zahteva nastavnika planera, organizatora, voditelja, najbližeg saradnika, koji se studiozno priprema za svaki čas i omogućava dobre uslove za ostvarivanje efikasne nastave. Filip Enbrami sa saradnicima analizira koji su to uslovi potrebni da se ostvari efikasna nastava i ističe sledeće: učenikovo strukturisanje sadržaja (nastavnik

ponudi učenicima model strukturisanja); učiniće informacije značajnim“ (Abrami 1995: 13). U interaktivnoj nastavi zajedničkim radom učenici u parovima i grupama, razvijaju ne samo sopstvene kognitivne mogućnosti, već imaju značajan uticaj na unapređenje međusobnih socijalnih odnosa u razredu. Interaktivna egzemplarna nastava, kao i ostali savremeni modeli rada bave se učenicima, njihovim interesovanjima, sposobnostima, željama i njihovim potrebama. Uvodeći ovaj model rada u nastavu želimo da svojim učenicima olakšamo proces usvajanja, razumevanja i primene stečenih znanja u toku školovanja. Naš cilj je da kvalitetnom i uzornom nastavom probudimo njihovu unutrašnju motivaciju i aktiviramo sve njihove reasurse.

Pravilan izbor karakterističnih nastavnih sadržaja (tema, nastavnih jedinica...) iz nastavnog programa za maternji jezik, koji bi trebalo obrađivati na didaktičko – metodički uzoran način čini osnovni smisao ove nastave. Nakon izbora egzemplarnih sadržaja i njihove adekvatne obrade, učenici usvajaju primere obrađene u nastavi pojedinih nastavnih predmeta i istovremeno se osposobljavaju da prema prihvaćenom modelu grupno ili u parovima proučavaju niz drugih pitanja i problema u školi, izvan škole i nakon školovanja. Za izvođenje ove nastave neophodan je kreativan i visoko didaktičko – metodički stručan nastavnik koji mora uvek imati na umu da će njegove obrade nastavnih jedinica biti model koji će učenici kasnije koristiti u radu, što znači ako je model slab, takav će biti i učenikov trud i rezultati njegovog rada. Nastavnikova priprema za čas mora biti studiozna, sveobuhvatna i metodički snažna. Interaktivna nastava predstavlja savremeni model nastave, koji potencira učenje kao interakciju između učenika i nastavnika, učenika međusobno u parovima ili grupama stvarajući povoljnu emocionalnu klimu u razredu, motivišući saradnju među učenicima u cilju postizanja vrhunskih rezultata.

3.1. MOGUĆNOST PRIMENE INTERAKTIVNE NASTAVE GRAMATIKE I PRAVOPISA

Da bi se interaktivna egzemplarna nastava uspešno organizovala potrebno je na početku školske godine iz nastavnog programa, u okviru našeg predmeta, odabrati one sadržaje, koji se metodički mogu obraditi na uzoran, egzemplaran način i njima slične sadržaje. Primenjujući metode interaktivne nastave stvaramo povoljniju klimu u razredu, jačamo motivaciju kroz zajednički rad, upućujući učenike kako da koriste različite izvore znanja (udžbenik, dodatnu literaturu i sl.) za rad kod kuće.

Ovako savremenom nastavom značajno utičemo na menjanje uloge učenika, koji od pasivnog posmatrača, objekta, postaje aktivni učesnik u procesu nastave. Nastavnik se sve više povlači pred svojim učenicima omogućavajući im da prezentuju rezultate svoga rada koji se odvija pod

njegovim budnim okom. Veoma je važno na vreme osposobljavati učenike postepeno za rad u grupama ili parovima uvažavajući njihove psihofizičke mogućnosti, na određenom stepenu razvoja.

Nastavni program srpskog / bosanskog jezika, naročito gramatika i pravopis, pružaju široke mogućnosti egzemplarnosti i selekcije nastavnih sadržaja, vodeći računa da nastavno gradivo iz navedenih područja bude raspoređeno po koncentričnim krugovima. Gramatičko i pravopisno pravilo u nastavnom programu za OŠ raspoređeno je na razrede, uz uvažavanje osnovnih didaktičkih principa: primerenosti uzrastu učenika, postupnosti i sistematičnosti... Pored navedenih principa pri proučavanju nastave gramatike i pravopisa, valja poštovati didaktička načela: od lakšeg prema težem, od poznatog ka nepoznatom, od konkretnog prema apstraktnom. Primenom interaktivne nastave u gramatici stvaraju se uslovi za prevazilaženje dotadašnjih problema učenja mnogih definicija i pravila napamet, u koje učenici nisu mnogo upućivani. Da bi se ova nastava primenila u gramatici i pravopisu, potrebno je izabrati sadržaje iz nastavnog programa, koji su pogodni za obradu u toku školske godine na egzemplaran i sličan način. Proučavajući nastavni program, utvrdili smo da se sledeće nastavne jedinice mogu obraditi u okviru egzemplarne (interaktivne) nastave u petom razredu:

1. Zajedničke i vlastite imenice, uočavanje roda I broja imenica; zbirne I gradivne imenice; imenski I glagolski predikat; opisni, gradivni I prisvojni pridevi; sadašnje, prošlo I buduće vreme;

2. Pisanje prisvojnih prideva na – ski, - ški, - čki, - ov, - ev, - in; pisanje imena ulica I trgova, praznika I ustanova; pisanje upravnog govora (sve tri varijante); pisanje rečice NE uz glagole, imenice I prideve; pisanje glagola u prošlom I budućem vremenu.

Interaktivnom egzemplarnom nastavom omogućavamo učenicima da shvate, razumeju i usvoje pravopisne i gramatičke sadržaje, bez opterećivanja suvoparnim i nepotrebnim definicijama, jezičkim pravilima i zakonima radeći u grupama (ili parovima) dajući im mogućnost da praktično primene stečena znanja. Analizirajući nastavni program za V razred, u cilju uvođenja interaktivne egzemplarne nastave gramatike i pravopisa u današnju OŠ došli smo do sledećih zapažanja:

Većina nastavnih sadržaja iz gramatike i pravopisa petog razreda je delimično obrađena, što omogućava učenicima lakše uvođenje u samostalan I grupni rad (kao I rad u paru);

Novi nastavni plan i program, za razliku od starog, sadrži standarde znanja, koji upućuju nastavnika na šta bi učenici trebali da obrate pažnju, šta da: uoče, usvoje, prepoznaju, pravilno pišu, savladaju i do koje mere, što bitno smanjuje opterećenje učenika i daje smernice nastavniku za rad na času. Klasične nastavne metode rada su kombinovane sa interaktivnim metodama, koje se mogu koristiti po želji, izboru a i potrebi nastavnika.

3.2. INTERAKTIVNA EGZEMPLARNA NASTAVA GRAMATIKE I PRAVOPIISA KAO DIDAKTIČKO- METODIČKA SPECIFIČNOST

Primena ovakve vrste nastave iziskuje kombinovanje nastavnikovih predavanja i grupni učenički rad ili učenje u paru. Za obradu nastavne jedinice: Pisanje imena ulica, trgova, praznika I ustanova primenićemo model interaktivnog učenja u egzemplarnoj nastavi kroz sledeće etape:

Frontalni oblik primenjujemo pri izvođenju učenika u rad; Sledeću fazu činiće nastavnikova obrada egzemplarnog sadržaja; Nakon toga pristupamo formiranju grupa (parova) I podeli zadataka za interaktivnan rad po grupama(parovima); U toku učeničkog grupnog (tandemskog) učenja analognih sadržaja vodićemo diskretno računa o njihovom samostalnom radu uz uzgradne sugestije; Izveštavanje grupa o naučenom sadržaju bi bila sledeća faza; Neposredno letimično ponavljanje gradiva pokazaće u kojoj meri su naši učenici ovladali znanjem i koliko su u stanju da praktično primene stečena znanja; Naredni zadaci sledili bi iz postignutih rezultata.

To znači da se egzemplarna nastava srpskog / bosanskog jezika može inovirati unošenjem interaktivnih oblika učenja kroz: rad u parovima, rad u grupama učenika koji rade iste ili različite zadatke, kooperativno učenje nastavnik – učenik (u tandem, u grupi, u odeljenju). Kod organizacije interaktivne egzemplarne nastave savremeni nastavnik praktičar je više angažovan u pripremanju nego u samoj realizaciji nastave. Kod praktične primene ove nastave u nižim razredima mogu se javiti problem koje otežavaju pravopisni i gramatički sadržaji svojom apstraktnošću, što zahteva pronalaženje odgovarajuće metode da se prilagode učenicima I učine lakšim i prihvatljivijim. Ako imamo na umu da je dete vizuelno biće, izvođenje nastave pravopisa, naročito gramatike, neophodno je organizovati što originalnije i očiglednije, uz korišćenje raznovrsnog didaktičkog materijala (crteža, slika, šema, tabela, grafikona...), uz vršenje korelacije sa drugim disciplinama. Pri izboru odgovarajućih primera za obradu pravopisnih i gramatičkih sadržaja egzemplarnim putem, vodićemo računa da metodički polazni tekst bude poznat učenicima, razumljiv, blizak i zanimljiv. Najbolje je odabrati tekst koji smo radili na predhodnim časovima. Očigledna nastavna sredstva koja ćemo koristiti u nastavi gramatike i pravopisa (papirne table, grafo folije, video prezentacije) su neophodne, radi izbegavanja verbalizma, kao pomoćno sredstvo za ostvarivanje cilja, bez zanemarivanja jezičkog materijala, tekstova ili govorne prakse.

Kroz obradu nastavne jedinice: Pisanje imena ulica, trgova, praznika i ustanova cilj časa je da obučimo učenike za uočavanje, prepoznavanje, shvatanje i praktičnu primenu pravilnog pisanja naziva ulica, trgova, praznika i ustanova, čime bi bili ispunjeni ciljevi nastave;

Bogateći učenički rečnik, u dosadašnjem radu, stekli smo nova znanja o pravopisnim pravilima (o upotrebi velikog slova pri pisanju imena ulica, trgova, praznika i ustanova);

Takođe, kroz stvaranje povoljne klime za rad u grupi, izvršili smo povezivanje ranije stečenih znanja o upotrebi velikog slova sa novim pojmovima. U toku rada smo uspešno razvili međusobnu saradnju, razumevanje i uzajamno poverenje u grupi kroz maksimalnu aktivnost učenika u obradi novih sadržaja.

Rekli smo da uvodni deo časa počinjemo frontalnim uvođenjem učenika u rad pitanjima: Šta sve pišemo velikim slovom? Početnim velikim slovom se pišu imena gradova, selam, reka, naroda, vlastita imena, nadimci...

Nakon motivacione pripreme učenika ističemo cilj časa govoreći da ćemo danas proširiti svoja znanja u pisanju velikog slova. Upućujemo učenike da će raditi u grupama na jedan zanimljiv i drugačiji način.

Zapisivanjem primera na tabli počinjemo obradu egzemplarnog sadržaja:

Adem stanuje u Ulici Isa bega Ishakovića.

Dečja bolnica je u Tiršovoj ulici.

Prolazim Bulevarom Meše Selimovića.⁴

Učenicima postavljamo sledeća pitanja: *Šta primećujemo u navedenim rečenicama? Kako smo napisali ime ulice u prvoj i trećoj, a kako ime ulice u drugoj i četvrtoj rečenici?*

Primećujemo da se ime ulice piše velikim početnim slovom ako se naziv ulica nalazi na početku rečenice, a ako se naziv ulica nalazi na kraju, piše se malim slovom.

Titule: (kralj, car, vojvoda...) pišu se malim slovom. Od učenika tražimo da daju nekoliko primera naziva ulica, za oba slučaja (kad je ime ulice na početku i na kraju naziva).

Koristeći saradničke imperitive (istaknimo, podvucimo) uputićemo učenike da pronađu na sličan način, radeći u grupama primere pisanje tragova, praznika i ustanova u ranije obrađenom tekstu.

Formirali smo šest grupa i podelili zadatke za samostalan rad, vodeći računa da sastav grupa bude heterogen.

PRVA I DRUGA grupa su dobile zadatak da se bave **imenima trgova.**

TREĆA I ČETVRTA grupa su dobile **imena praznika.**

Nakon deljenja pripremljenih listića sa zadacima svim grupama počinje interaktivan rad učenika u odeljenju na analognim sadržajima. U toku rada učenike

⁴ Primeri navedeni prema Halilović 2005: 117.

po grupama upućujemo na udžbenik. Na listićima podeljenim pre početka rada PRVA i DRUGA grupa su dobile zadatak **da pravilno napišu imena trgova:**

1. Ispravi pogrešno napisane rečenice:
Šetali smo se bulevarom Meše selimovića.
Naida stanuje na trgu slobode.
2. Dopuni pravilo:
Ako se reč **trg** nalazi na početku naziva piše se:.....
Ako se reč **trg** nalazi na kraju naziva piše se:.....
3. Podvuci pravilno napisane reči:
trg žrtava fašizma
Momački trg
Trg Republike;
4. Zameni mesta rečima u primerima i napiši pravilno:
Školski trg.....
Trg Nemanjića.....
Crveni trg.....;
5. Napiši svoja dva primera gde ćeš u rečenicama pravilno napisati nazive trgova.
.....
.....

DRUGA I ŠESTA grupa imaju (pisanje imena praznika)

1. Ispravi pogrešno napisane rečenice:
Sve mame na svetu slave dan žena.
Za prvi maj idemo na izlet u Sopoćane.
2. Dopuni pravilo:
U nazivima praznika prva reč se piše.....
Ako u se u nazivima praznika nalaze I vlastita imena ona se pišu.....
3. Podvuci pravilno napisane praznike:
prvi srpski ustanak,
Veliki petak,
Dan republike,
božićni praznici,
Kurban bajram,
Ramazanski Bajram.
4. Prepoznaj praznike, pa ih napiši punim nazivom:
1. maj.....
8. mart.....
7. januar.....
20.april.....
5. Napiši svoja dva primera u kojima ćeš pravilno napisati nazive praznika
.....

.....
 ČETVRTA i PETA grupa imaju **pisanje imena ustanova**

1. Ispravi pogrešno napisane rečenice:
 Posetili smo etnografski muzej u beogradu.
 Večeras je premijera u beogradskom dramskom pozorištu.⁵
2. Dopuni pravilo: U nazivima ustanova (preduzeća, škola, fakulteta, opština)

Prva reč se piše.....

3. Ako u nazivu ustanova ima i vlastitih imena ona se pišu.....
 Podvuci pravilno napisane nazive ustanova: narodna biblioteka Srbije, Medicinski fakultet, opština Novi Pazar, Mesna industrija Ademović;
4. Dopuni sledeću rečenicu i napiši pun naziv svoje škole.
 Mi smo učenici V razreda
5. Napiši svoja dva primera rečenice, gde će biti napisan naziv ustanova.

5. Peti korak čini **izveštavanje grupe** (zapis na tabli)
 Predstavnici svake grupe saopštavaju rezultate svoje grupe. Nakon toga proglašavamo najbolju grupu.
6. Šesti korak koristimo za davanje **narednih zadataka**.
 Za samostalni rad uraditi zadatak u udžbeniku „Srpski jezik i kultura izražavanja“ str. 32 (pravilno prepisati zadani tekst, stavljaajući veliko slovo gde je potrebno).

LITERATURA

1. Abrami, P. C., Chambers, B., Poulsen, C., De Simone, C., d'Apollonia, S. i Howden, J. (1995). Povezivanje učionice: Razumijevanje i korišćenje kooperativnog učenja. Toronto, ON: Harcourt Brace.
2. Branković, Drago. Ineraktivno učenje I. Banja Luka: Filozofski fakultet-Banja Luka, 1999.
3. Halilović, Senahidin. Pravopis bosanskoga jezika: Priručnik za škole. Novi Pazar: CBS, 2005.
4. Ilić, Pavle. Srpski jezik i književnost u nastavnoj teoriji i praksi. Metodika nastave. Novi Sad, 1998.
5. Lompar, Vesna. Gramatika za 5. razred osnovne škole. Urednik Aleksandar Rajković, 2018 Beograd: Klett
6. Teodosić, Radovan. Problemska nastava: Nastava i vaspitanje broj 3 . Beograd, 1970.

⁵ Primeri navedeni prema: Lompar 2018: 97

REZIME

Savremeno obrazovanje iziskuje inovativne pristupe u nastavi, što interaktivnoj nastavi daje poseban značaj u cilju postizanja efektivnijih pedagoških rezultata. Takva interaktivna nastava se zasniva na interpersonalnom kooperativnom odnosu učenika na času. Njome se prevazilaze mnoge slabosti tradicionalne nastave. U radu smo analizirali obeležja tradicionalne škole, aktivne škole, ciljeve aktivne škole, formiranje grupa, konstituisanje grupa, valorizaciju rada učenika u grupi i prezentovali praktične primere organizacije časa primenom ove nastave. Takođe smo analizirali didaktičko-metodička obeležja i vrednosti interaktivne egzemplarne nastave. Proučavali smo mogućnosti primene savremenog modela nastave gramatike i pravopisa. Dali smo praktične primere obrade interaktivne egzemplarne nastave gramatike i pravopisa u V razredu osnovne škole.